

Kvalitatiivisen tutkimuksen tuottama uusi tieto olisi mahdollistanut sisällöllisesti nyt esitettyä rikkaamman otsikon ja abstraktimmat kategorioiden nimet. Tulososaa on haluttu elävöittää autenttisilla aineistolainauksilla sekä viittauksilla aiempaan kirjallisuuteen. Toinen vaihtoehto olisi ollut kuvata omat, analyysin tuottamat tulokset selkeästi ja vasta pohdinnassa tarkastella tuloksia aiemman tiedon valossa.

Kritiikistä huolimatta on todettava, että Koskelan tutkimus tuottaa arvokasta tietoa, joka lisää ymmärrystä lapsensa menettäneiden vanhempien selviytymisestä ja Jumala-suhteesta. Tieto auttaa ilmiön ymmärtämisessä perheitä itseään sekä auttavia toimijoita eri ammattialoilla. Myös teoreettiset tulokset ovat tärkeitä.

Tutkimuksen luotettavuustarkastelu on raportissa omana pääluokunaan. Luotettavuuden pohdinta olisi voinut olla nykyistä syvällisempää lähtien esimerkiksi valitun metodin luokittelukriteereistä. Pohdintaosassa tutkija koostaa yhteen tutkimuksensa keskeiset tulokset ja tarkastelee tutkimuksensa merkitystä lyhyesti. Jatkotutkimusaiheet olisivat ansainneet enemmän huomiota.

Tutkimusraportti on rakenteeltaan tasapainoinen. Kuviot ja taulukot ovat onnistuneita, ja niitä on käytetty sopivasti selkiyttämään ilmaisua. Liitteet ovat asianmukaisia. Tutkimuksen kieli on erinomaista. Tyyli noudattaa ymmärtävälle ja tulkinnalliselle tutkimukselle ominaista tieteellistä ilmaisua. Kirjan ulkoasu on erittäin kaunis. Koskela hallitsee sekä aiheensa että käyttämänsä menetelmät. Hän on tuottanut mielekkäitä ja kiinnostavia tutkimustuloksia, joilla on sekä käytännöllistä että teoreettista arvoa.

**PÄIVI ÅSTEDT-KURKI
PROF., TAMPERE**

HILJAISUUS (ELOKUVA)

**Ohjaus: Sakari Kirjavainen.
Käsikirjoitus: Esko Salervo.
Ensi-ilta 9.12.2011. Kesto
110 min.**

Suomi oli toisessa maailmansodassa ainoa maa, joka kuljetti kaatuneet sotilaat kotiin haudattavaksi. Talvi- ja jatkosotien aikana vuosina 1939–1945 noin 83 000 sankarivainajaa kuljetettiin kotiseudulle sotatoimialueelta. Kaatuneiden evakuointikeskuksissa rintaman tuntumassa työskentelevien miesten ja naisten työ oli väheksyttyä mutta henkisesti raskasta. Siihen kuului arkkujen valmistus sekä rintamalta kannettujen vainajien asettaminen arkkuun ja siistiminen siihen kuntoon, että heidät saattoi lähettää omaistensa haudattavaksi. Toisinaan kaatuneita piti myös hakea rintamalta ja vaarallisistakin paikoista rintamalinjojen välistä.

Joulukuussa 2011 ensi-iltansa saanut kotimainen sodadraama *Hiljaisuus* sijoittuu jatkosodan kevääseen vuonna 1944, rintamalinjojen takana sijaitsevaan kaatuneiden kokoamiskeskukseen. Se on vaikuttava, erilainen sotaelokuva, joka keskittyy sodan sijaan kuvaamaan ihmisten toimintaa poikkeusoloissa. Keskiössä ovat kaatuneiden kokoamiskeskukseen komennettujen miesten ja naisten suhteet sekä toisiinsa että kuolemaan ja kuolleisiin. Samalla käsitellään pelon, kunniantunnon, petoksen ja sankaruuden kysymyksiä. Katsomiskokemus on intensiivinen ja herättää paljon ajatuksia.

Elokuvasa kaatuneiden kokoamiskeskus sijaitsee monella tasolla maailmojen välissä, liminaaltilassa. Keskuksen ”asiakkaat”, sodassa kaatuneet, ovat elämän ja kuoleman välissä sekä matkalla tykinruoan statuksesta sankarivainajiksi. Sotilaan asemapaikkana keskus on sotatoimialueen ja kotirintaman välissä paitsi konkreettisesti, myös sosiaalisesti. Siellä työskentelevät ovat

palvelukseen mutta ei taisteluun lähetettyjä, eivätkä he kotirintaman silmissä ole oikeita sankareita. Lisäksi asemapaikka on heidän todellisesta elämästään irrallinen, väliaikainen saareke, jossa kaikki siviilielämän säännöt eivät päde. Jatkosodan poikkeusoloissa järjestystä pyritään pitämään yllä ankarin säännöin, mutta samalla kohtalon sattumanvaraisuus ajaa itsekkäisiinkin ratkaisuihin rangaistuksen uhkasta huolimatta.

Elokuvan alussa kolme miestä on komennettu työhön kokoamiskeskukseen, missä heidän edeltäjänsä ovat menehtyneet tykistötölessä. Työn luonne tulee heille yllätyksenä. Silpoutuneet vainajat tuodaan työstettäväksi suoraan rintamalta. Jäätyneiden ruumiiden sulattamiseksi palavaa tulisijaa on valvottava ruumisriihessä läpi yön. Kaksi miehistä on nuoria, ison talon poika Antti ja hänen renkinsä Eino. Heidän suhteessaan kaveruuden ja hyväksikäytön raja on hiuksenhieno, kun omaisuus, työteliäisyys ja velvollisuudentunto ovat jakautuneet miesten välillä epätasaisesti. Joukon vanhin, Korpikangas, on opintonsa keskeyttänyt entinen lääketieteen opiskelija, jonka mielenterveyden sanotaan järkkyneen. Hauraudessaankin Korpikangas nousee miesporukan vahvaksi lenkiksi, joka ei pelkää vainajia yövuorossakaan vaan kommunikoi niiden kanssa. Elokuva hyödyntää hienovaraisesti suomalaista kansanuskoa.

Hiljaisuus ei vertaile tai kontrastoi keskenään erilaisia käsityksiä kuolemasta ja ikuisuudesta. Kuoleman käsittelyssä se sivuuttaa kristillisen viitekehyksen lähes täysin. Yksikön tehtävänä on käytännöllinen ruumiista huolehtiminen, kun varsinainen siunaus tapahtuu vasta kotikylässä. Kokoamiskeskusta johtava sotilaspappi on ennen kaikkea upseeri ja byrokraatti, jonka työnä ovat vainajien osalta materiaaliset ja lailliset kysymykset enemmän kuin hengelliset. Huoli kuolleiden henkisestä voinnista kaivaa vain maallikoita.

Kuolleiden tai heidän omaistensa puolesta ei keskuksessa rukoilla kertaakaan; sen sijaan Isä meidän -rukous on hyvä apu, jos kuppauksessa rupeaa heikottamaan.

Kaatuneista huolehtivia Lottia johtava Kuppari-Miina on vanhan kansan varmaotteinen spesialisti, jolla on yhteys kuoleman rajan yli. Pestessään nuorten sotilaiden ruumiita hän rauhoittelee ja lohduttelee näitä. Miina tunnistaa heti myös Korpikankaan erityiskyvyn tämän tullessa työhön: ”kyllä korppi korpin tuntee”. Korpikankaan kyky on varhaismoderniin uskomusperinteeseen nähden epätavallinen: hän ei paranna sairaita tai nosta tuonpuoleisia vaan hän saattaa kuolleita. Saattajana hänen toimintansa kytkeytyy vanhempien suomalais-ugrilaisissa uskomustraditioissa tunnettujen psykopomposten eli itkijöiden ja shamaanien monipolviseen ketjuun. Shamaanien yhtenä tehtävänä on ollut varmistaa, että yhteisön vainajat löytävät tuonpuoleiseen asianmukaisesti, eivät eksy eivätkä jää harhailemaan. Sama teema näkyy joissakin Itämeren piirissä 1800-luvulla tallennetuissa kuolinituissa: itkijä neuvoo, minne vainajan tulee mennä ja miten menetellä. Elokuva ammentaa mielikuvia ei-kristillisistä kuoleman rituaaleista, joissa äskettäin kuolleet ovat hämmentyneitä uudesta tilanteestaan ja tarvitsevat neuvoja. Korpikangas pitelee vainajia kädestä ja puhelee heille konkreettisia ohjeita, jotka samalla paljastavat tuonpuoleisen maisemat samanlaisiksi kuin kotiseudun: tuleva matka voi kulkea vaikkapa ison koivun sivuitse ja siitä oikealle.

Korpikangas ei kuitenkaan ole shamaanin kaltainen rituaalispecialisti. Hänessä on myös 1900-luvun uskomusperinteen näkijää, jolla on vain vähän rituaalista tietotaitoa ja jolle tieto kuoleman läsnäolosta tulee vaikeasti selitettävänä ja jopa ahdistavina tuntemuksina. Lujaluontoisille näkijyys toi tietotaitoa esimerkiksi parantajina. Mutta suomalainen kansanusko on rinnastanut

näkijyyden sairauteen silloin, kun se on yksilölle taakka eikä omassa hallinnassa: näkymättömän maailman armoilla oleminen on hoitoa vaativa tila. Korpikangas häilyy parantajan ja parannettavan välisellä rajalla, mikä on tavallista uskomusperinteen kuvauksissa näkijöistä. Elokuvasssa 1940-luvun valtakulttuuri on leimannut Korpikankaan harhaiseksi, mutta työ vainajien parissa osoittaa hänen erityislaatunsa myös tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Elokuvan maaginen realismi käsittelee keskustelua vainajien kanssa tosiasiana, jota kaikki eivät vain aisti samalla tavalla. Kuolema näkyy myös ennalta, ja kuoleman kasautumisen aiheuttama häiriötila näkyy muillekin kuin Korpikankaalle esimerkiksi astioissa seisovien vesien levottomuutena, jota ei elokuvassa tulkita esimerkiksi pommituksista aiheutuvaksi värinäksi.

Korpikankaan kommunikointi vainajien kanssa vahvistaa sitä evakuoinnin ideaa, etteivät sodassa kaatuneet olleet pelkkiä ruumiita vaan tärkeä osa kotiin palaavia joukkoja. Elokuvan sankariksi nouseva renkipoika Eino menettää optimisminsa raskaiden kokemusten puristuksessa, mutta ei velvollisuudentuntoaan. Tärkeäksi teemaksi nousee kunnioitus vainajia kohtaan sekä tahto toimittaa heidät kotiin oman hengenkin uhalla. Olipa ruumiiden ihmisyyys ja sankaruus vain katsojan silmässä tai ei, sillä on tärkeä symbolinen arvo.

KAARINA KOSKI
FIL.TRI, TURKU